

οὐκ ἔστιν, ἢ δημοκρατία, τὸ ἔθνος, ἢ ἐπικράτεια, καὶ εἰς ἓνα λόγον, ὅλον τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος (α).

Ἡ δὲ δικαιοσύνη συνίσταται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σχετικῶν χρεῶν καὶ εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῶν νόσων ἐμποδίζουσιν οἱ νόμοι. Καὶ μὴν περὶ μὲν ἀνθρώπους τὰ προσήκοντα πράττων, δίκαια ἂν πράττη· περὶ δὲ θεοῦ ὅσα (β): ὃ ἐστὶν ὑποταγὴ εἰς τοὺς γραπτοὺς νόμους, καὶ ὑποταγὴ εἰς τοὺς ἐνδομύχως κεχαραγμένους νόμους.

(α) Τὸ τοιοῦτον ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὸ περιβόητον Σύγγραμμα τοῦ Κουρξισίου, τὸ ὁποῖον ἐσχάτως μετέφρασεν ὁ Κ. Pauthier περὶ τῆς μεγάλης σπουδῆς. Εἰς τὸν πρῶτον παράγραφον λέγει· 1. ὁ σκοπὸς τῆς Σοφίας εἶναι νὰ φωτίσῃ τις, καλλιεργήσῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὴν οὐσίαν, ἢ διάνοιαν, τὴν ὁποῖαν ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν Δημιουργόν· νὰ τελειοποιήτῃ τὸν λαόν· καὶ νὰ μὴ σταματήσῃ, εἰμὴ ἀροῦ φθᾶτῃ εἰς τὴν τελειότητα. 2. Ἀφοῦ προσδιωρίσθῃ ὁ σκοπὸς, ἡ ψυχὴ ἱλαρὰ καὶ ἤτυχος, θεωρεῖ μετὰ προσοχῆς τὴν φύσιν τῶν ὄντων καὶ φθάνει εἰς τὴν τελειοποίησίν της. 3. Θεωρήσασα ἡ ψυχὴ τὴν φύσιν τῶν ὄντων, ἡ γνῶσις τοῦ νοῦς εἶναι τελεία. Ἐκ τούτου καθαρίζονται οἱ σκοποὶ της. Ἄκ τούτου ἡ καρδία καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπανορθοῦται. Ἐκ τούτου διοικεῖται καλῶς ἡ οἰκογένεια. Ἐκ τούτου ἡ Ἐπικράτεια καλῶς κυβερνᾶται. Καὶ τότε πᾶν τὸ ὑπὸ τὴν Σελήνην ἔσεται εὐτυχές καὶ μακάριον. 4. Ὅθεν ἀπὸ τὸν Βασιλέα ἕως τὸν ἔσχατον τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ στολίσῃ ἕκαστος ἑαυτόν: ἤγουν νὰ ἐπιδιορθώσῃ ἑαυτόν: ἤγουν τὸ, Γνώθι σαυτόν, εἶναι ἡ βάσις καὶ ἡ κρηπίς τῆς Κοινωνικῆς Ἐπιστήμης. 5. Καθότι ἂν λείψῃ τὸ, Γνώθι σαυτόν, καὶ ἡ ἐπιδιορθώσις τοῦ ἀνθρώπου, πῶς ὁ τοιοῦτος θέλει κυβερνήσει τὴν οἰκίαν, ἢ τὴν Ἐπικράτειαν ὀρθῶς; Ὅστις ἀμελήσῃ τὸ πρῶτον, στοχαζόμενος νὰ ἐπιτύχῃ τὸ δεύτερον, ἀπατάται. Ὅθεν δύο χρεῖαι ἔχει ὁ ἄνθρωπος: νὰ γνωρίσῃ ἑαυτόν· νὰ ἀναγνώσῃ, ἢ βελτιώσῃ τὸν λαόν. Οὕτως γνωρίζει τὴν αἰτίαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ἐξομοιοῦται ὡς πρὸς τὸν Θεόν: ἤγουν, διὰ νὰ πλησιάσῃ τις τὸ Θεῖον ἔχει δύο δρόμους: τελειοποιῶν τὸν νοῦν του, καὶ ὑπηρετῶν τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅρα τὴν μετάφρασιν τοῦ Κ. Ποτιέ. Εὐρίσκεται εἰς τὴν Revue Universelle. φ. 171.—182.—194
T. III.

(β) Πλάτ. εἰς Γοργίαν.

και, επειδη ο παραβάτης των πρώτων παιδεύεται από τους νομοθέτας, πρέπει να τιμωρηθῆ αιώνως από τον αίδιον νομοθέτην ο καταπατών τὰ θεῖα παραγγέλματα.

Τὸ δίκαιον ὠφελεῖ και τὰ δύο μέρη· τὸ ἀδίκον βλάπτει και τὸν ἀδικοῦντα και τὸν ἀδικούμενον· φαντάσθητι, ἔλεγεν, ἐν τέρας ἔχον κεφαλὰς ἀγρίων και ἡμέρων θηρίων· ἦγουν ἄγριον λέοντα ἠνωμένον μετὰ ἡμέρου και ἀδυνατοῦ ἀνθρώπου, και ἄλλα ὅμοια ζῶα, και συγχώρησον εἰς τὸ δυνατώτερον, να πράξῃ πᾶν ὅ, τι τὸν συμφέρῃ· τότε ὁ λέων και τὰ δυνατώτερα θηρία, μαχόμενα και δακνόμενα θέλουσι σφετερισθεῖ ὅλην τὴν τροφήν και τὰ ἀγαθὰ· ὁ δὲ τυχλίπυρος ἀνθρωπος και τὰ ἀσθενῆ ζῶα συρόμενα τῆδε κακείσε θέλουσι λιμοκτονεῖ πάσχοντα ἐλεεινῶς τὴν ἐσχάτην ἀθλιότητα (α). Τὸ ποικίλον τοῦτο τέρας εἶναι ἡ κοινωνία, και ὁ ἀδικὸς ἡγεμών· ἐνωσις τερατώδης ἀδυνατῶν και δυνατῶν. Χωρὶς τῶντι τῆς δικαιοσύνης οἱ δυνατοὶ και τὰ ἰσχυρώτερα ἔθνη, σπαράττοντα τὰς σάρκας τῶν ἀδυνατῶν, σύρουσι τὴν κοινωνίαν και τὸ ἀδυνατώτερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἀθλιότητος. Αἱ οἰκίαι, αἱ πόλεις, οἱ λαοὶ, στενάζοντες και δακνόμενοι ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ, θέλουσι μετχβάλλει τὴν γῆν εἰς ἀληθῆ κοιλάδα κλαυθμῶνος. Μόνον ἄρα τὸ δίκαιον εἶναι και κελόν και ὠφέλιμον· και ὁ ἀδικώτερος εἶναι ὁ δυστυχέστερος τῶν ἀνθρώπων. Δὲν ἐπιθυμῶ, ἔλεγεν, ἡ Σωκρατικὴ φιλοσοφία, οὔτε να ἀδικήσω, οὔτε να ἀδικηθῶ· ἀλλ', ἂν πρέπει να ἐκλέξω ἐν ἐκ τῶν δύο, προτιμῶ να ἀδικηθῶ παρά να ἀδικήσω. («Βουλοίμην μὲν ἀνείγωγε οὐδέτερα, εἰ δ' ἀναγκαῖον εἴη ἀδικεῖν, ἢ ἀδικεῖσθαι, ἐλοί-

(α) Πλάττει τῶν μὲν ἰδέαν θηρίου ποικίλου και πολυκεφάλου· ἡμέρων δὲ θηρίων ἔχοντος τὰς κεφαλὰς κύκλῳ και ἀγρίων κ.τ.λ.

[Ὁρα Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. ΙΧ. φ. 246.

«μην ἂν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι, ἢ ἀδικεῖν· καθότι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι εἶναι κάκιον (α).» Ἡ γυνὴ τοῦ Σωκράτους Ὀρηνοῦσα ἔλεγεν, ὅτι ἀδίκως καταδικάσθη· ὁ δὲ ὑπομειδιῶν, κάλλιον, εἶπεν, ἀδίκως παρὰ δικαίως. Δὲν ἤθελεν οὔτε αὐτὸς νὰ ἀδικήσῃ, οὔτε ἄλλος· ἀλλ', ἂν ὁ κριτής, ἢ ἐθελόκκλιον, ἢ ἀπατώμενος ἔκλεγε τὸ ἀδικον, ὁ σοφὸς ἐπρωτεύει τὸ δεύτερον (β). Μόνη ἄρα ἡ ἀρετὴ προξενεῖ μόνιμον καὶ ἀτάραχον ἠθικὴν ἀγαλλίασιν. Αὐτὴν ἐπομένως πρέπει νὰ ἐκλέξῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ ὁ φρόνιμος καὶ ἐνάρετος· ὥστε, ἂν τὸ ἀγαθὸν καὶ καλὸν ᾖ καὶ τὸ κυρίως ὠφέλιμον, πρέπει νὰ καθυρίσῃ τις καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀπὸ πάντων ἀδικῶν καὶ βλαβερῶν δεινῶν, ἐπιμελούμενος νὰ γνωρίσῃ τὰ πρῶτα, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ δεύτερον (γ). Οὕτως ὁ Σωκράτης, ὡς ἱεροφάντης τῆς ἀρετῆς, εἰσήγαγε τοὺς μεμνημένους εἰς τὰ μυστήρια αὐτῆς, καὶ ἐδείκνυσεν εἰς τοὺς ἐπόπτας τὴν λαμπρὰν αὐτῆς στεφανίτιδα· αὐτὸς δὲ, καθυρίσας τὴν ψυχὴν του ἀπὸ πάσαν ὑλοδουλείαν, ἐμελέτα ἐργαζόμενος τὴν ἀρετὴν. Ἡ ἕξις ἔγινε δευτέρω φύσις καὶ συσσωματωθεῖς μετ' αὐτῆς, ἔκκαμε μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν· καὶ περιπατῶν οὕτως ἐπὶ τῆς γῆς, ἐφαίνετο ὡς ὄρατὴ καὶ

(α) Πλάτ. εἰς Γοργίαν φ. 40.

(β) Πλάτ. αὐτόθι. Ἄπολ. καὶ Ξενοφ. Ἄπολ. Σωκρ.

(γ) Αἱ μὲν τοίνυν ἄλλαι ἀρεταὶ καλούμεναι ψυχῆς κινδυνεύουσιν ἐγγύς τε εἶναι τῶν τοῦ σώματος (τῶ ὄντι γὰρ οὐκ ἐνούσαι πρότερον, ὑπερον ἐμποιεῖσθαι ἐθεσί τε καὶ ἀσκήσεσιν)· ἢ δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον, θειοτέρου τινὸς τυγχάνει οὔσα, ὁ τὴν μὲν θύναμιν οὐδέποτε ἀπόλλυσιν· ὑπὸ δὲ τῆς παραγωγῆς χρήσιμόν τε καὶ ὠφέλιμον, καὶ ἄχρηστον αὖ καὶ βλαβερὸν γίγνεται· ἢ οὐπω ἐννευόηκας, τῶν λεγομένων πονηρῶν μὲν, σοφῶν δὲ ὡς θριμὺ μὲν βλέπει τὸ ψυχάριον, καὶ ὀξείως διορᾷ πάντα ἐφ' ἃ τέτραπται, ὡς οὐ φαύλην ἔχον τὴν ὄψιν· κακίᾳ δ' ἠναγκασμένον ὑπηρετεῖν; ὥστε ὅσῳ ἂν ὀξύτερον βλέπῃ, τοσοῦτῳ πλείω κακὰ ἐργαζόμενον;

(Πλουτάρ. Πολι. Βιβλ. VΗ.)

ἀγνή συνείδησις (α). Ἡ διδασκαλία, ὁ βίος καὶ ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους δεικνύουσι, μέχρι τίνος βαθμοῦ δύναται νὰ φθάσῃ τὸ κάλλιστον καὶ εὐγενέστατον τῶν φρονημάτων τοῦ ἀνθρώπου: ἡγουν ἡ ἀρνήσις ἑαυτοῦ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ ἀρετῆς. Ὑπεράνω τοῦ βαθμοῦ τούτου δὲν εὐρίσκεται, εἰμὴ ἡ ἀρμονία τῶν οὐρανῶν, καὶ ἡ θεία ἐντέλεια. Διὰ τοῦτο εἰρέθη, ὅτι, ἂν δὲν ἦτο θεὸς, ἦτο θεῖος, θεοποιήσας τὴν ἀνθρώπινον φύσιν. Τοιοῦτος ἦτον ὁ φιλόσοφος, τὸν ὁποῖον ἐκήρυξεν ἡ Πυθία, Ἀνδρῶν ἀπάντων Σωκράτης σοφώτατος. Οὗτος πολεμῶν τὴν ἀπάτην καὶ τὴν κακίαν, ὠμολόγει πάντοτε ἀδιακόπως καὶ πανταχοῦ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν εἰς πόλιν καὶ ἐποχὴν διεφθαρμένην (β).

Ἡ παρουσία τοιοῦτου ἀνδρός καὶ ἡ παράδοξος αὐτοῦ ἀποστολή ἦτο δυσφόρητος μετὰξὺ σοφιστῶν καὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων. Ἦτο στερεὰ πέτρα μετὰξὺ μανιώδους τρικυμίας. Οἱ σοφισταὶ ταραττοντες τὰ ὕδατα τῆς κοινῆς διαφθορᾶς, κατέπεισαν πρὸς συκοφάντας, διὰ νὰ ἐγκαλέσωσι τὸν Σωκράτην. Ὀπλίζεται ὁ Ἄλυτος ἐκ μέρους τῶν Δημαγωγῶν, ὁ Μέλιτος ἐξ ἐκείνου τῶν Πουητῶν, καὶ ὁ Λύκων ἐκ τῶν Σοφιστῶν, ἡ Ῥητόρων, τοὺς ὁποίους ὁ Σωκράτης διέσειρεν (γ). Ἐγκαλοῦσιν οἱ διεφθαρμένοι εἰς διεφθαρμένον κριτήριον ὡς ἀσεβῆ τὸν θεοσεβέστατον ὑπουργὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ ὡς φθορέα τὸν ἐγείραντα τὸ λαμπρότατον μνημεῖον τῆς ἀρετῆς (δ).

(α) Montagnes Essais. XI. livr. II. Laches. Elog. du Soir. p. 256.

(β) L'abbé fraguier.

(γ) Ἔστι γάρ τι θεία μοίρα, παρεπόμενον ἐμοὶ ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον Δαιμόνιον. Ἔστι δὲ τοῦτο φωνή, ἡ ὅταν γένηται ἐπ' ἐμοὶ σημαίνει, ὃ ἂν μέλλω πράττειν. (Πλάτ. Θεαγ. φ, 210.)

(δ) Ἀντισθένης δὲ ἐν ταῖς τῶν φιλοσόφων διαδοχαῖς, καὶ Πλάτων ἐν Ἀπολογία τρεῖς αὐτοῦ κατηγοροῦσαι φασὶν Ἄλυτον, καὶ Λύκωνα, καὶ Μέλιτον. (Λαέρτ. Βιβλ. II. γ. 114.)

Ἡ κατὰ τοῦ Σωκράτους γραφή, ἡ κατηγορία ἦτο τοιαύτη·
 « Ἄδικεῖ Σωκράτης, οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς, οὐ νομίζων·
 » ἕτερα δὲ διαφθέρων καινὰ εἰσφέρων· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους
 » διαφθεύρων (α). Τίμημα θάνατος (β)».

Ὁ Λυσίας ἐσύνθεσεν ἔντεχνον καὶ λαμπρὰν ἀπολογία. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης, γνωρίζων τὸ βέσιμον τῆς κατηγορίας, ἀπεκρίθη· Καλὸς μὲν ὁ λόγος, ὦ Λυσία! οὐμὴν ἀρμόττων ἐμοί (γ). Ὅθεν ἀπολογούμενος ὁ ἴδιος, εἶπεν ἡσύχως, ὅτι, ἂν ἐξετάσῃσι μετ' ἐπιστασίας νοὸς ὅλον του τὸν βίον, θέλουσιν ἀποφασίσει νὰ τρέφῃται ἀπὸ τὰ Πρυτανεῖον μὲ δημόσια ἐξοδα· καὶ ὅτι ζήσας θεοσεβοῦς καὶ νομίμως μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας, ἐπρωτίμα ν' ἀποθάνῃ παρὰ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ νὰ παραδῶ, ἢ τοὺς νόμους νὰ καταπατήσῃ. Οἱ δὲ Κριταί, μὴν εὐχαριστηθέντες ἀπὸ τοιαύτην ἀπολογία, τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον.

Κυρίως ὅμως ἡ κατηγορία ἦτον ἀληθής· ἡ δὲ ἀπολογία ἀδύνατος· καθότι ἐγκαλούμενος, ὅτι δὲν πιστεύει τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως, καὶ ὅτι διαφθεύρει τοὺς ἀκροατάς του, κηρύττων νέον θεόν· ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἦτον ἄθεος, καὶ ὅτι ἐδίδασκε τὴν καθαροτέραν ἠθικὴν· καὶ διὰ τοῦτο ἄξιος βραβείων. Οὕτως ἐπεκύρωσε τὴν κατηγορίαν· ὡμολόγει, ὅτι δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν πολυθεϊαν· καὶ, ἀναγγέλων τὴν ἄγνωστον θεότητα, ἐπολέμει τὴν πρώτην, διὰ νὰ στηρίξῃ τὴν δευτέραν (δ).

Ὁ Σωκράτης ἐσοχάζετο βέβαια, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς, καὶ ὄχι πολλοί· ὑπερούσιος πρὸ τοῦ ὄντος, ἐκτὸς τοῦ ὄντος, ὑπὲρ τοῦ ὄντος καὶ

(α) Πλάτ. Ἀπολογ. Σωκρ. Ξενοφ. Ἀπολ. Σωκράτ. Λαέρτ. Βιβλ. II.

(β) Ξενοφ. Ἀπομνημ. Βιβλ. Α. Κερ. I. § 1. Ὅρα καὶ Ἀπολογ. καὶ Πλάτ. αὐτόθι.

(γ) Λαέρτ. Βιβλ. II. φ. 114.

(δ) Ὅρα τὰ προλεγόμενα τοῦ φιλοσόφου Κουζέν εἰς τὴν Γαλλικὴν μεταφράσιν τοῦ Πλάτωνος εἰς τὴν Ἀπολ. Σωκρ.

δημιουργός αὐτοῦ (α)· αὐτὸς εἶναι μόνος, τὸ κατ' οὐσίαν ὄσιον, δίκαιον, καλὸν καὶ ἀγαθόν, ἀγαθοποιῶν πάσας τὰς νοητάς καὶ νοεράς οὐσίας, τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας. Ἀπὸ τὴν πηγαίαν αὐτὴν ἀγαθότητα, ἀγαθύνεται ἡ ἄμορφος ὕλη, τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα, ὁ ἄνθρωπος, ἡ ψυχὴ καὶ αὐτὰ τὰ δαιμόνια· ἦτοι αἱ καθαραὶ οὐσίαι, εὐρισκόμενα μεταξὺ τοῦ ὄρατου κόσμου καὶ τοῦ ἐν ἀδύτοις Θεοῦ· ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ ἀγαθύνει τὰ πάντα (β), δημιουργοῦσα, ζωοῦσα, συνέχουσα, καὶ τελεσιουργοῦσα, ὡς εὐποιοὺς θεότης, ἀλλ' ἰσταμένη ἐπέκεινα τούτων (γ)· τὸ δὲ ἀγαθὸν εἶναι ἐνταυτῷ καὶ κατ' οὐσίαν καλὸν καὶ κατ' οὐσίαν δίκαιον· καὶ ὡς εὐποιοὺς θεὸς μεταδίδει τὴν συμμετρίαν, ἀγαθίνων τὰ πάντα, τὰ ὅποια κινεῖ καὶ συνέχει διὰ τοῦ ἔρωτος τῆς ἰδίας του καλλωνῆς· ἀμύχανον κάλλος, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ θείου Πλάτωνος, (αὐτόθι). Τὸ ὄσιον ἄρα καὶ τὸ δίκαιον· τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν· ἡγουν ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἠθικὴ συγγέονται εἰς τὴν αὐτὴν ἐνότητά· τὸν ἐνικτὸν Θεόν. Ἄπασαι ἐπομένως αἱ ἠθικαὶ ἀληθεῖαι

(α) Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI. φ. 242.

(β) Καὶ ταῖς γνωστικόμεναις τοῖνον μὴ μόνον τὸ γνωστικεσθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ πικρεῖναι· ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι αἴτιε, καὶ τὴν οὐσίαν ὑπ' ἐκείνου αὐτοῖς προσεῖναι. Οὐκ αὐτίκας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας Πρ ε σ θ εῖ α καὶ Δυνάμει ὑπερέχοντος.

(Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI. φ. 242.)

Ὡ τῆς Δαιμονίας ὑπερβολῆς ἐφώνησεν ὁ Γλαύκων.

Οὐδεὶς ἐκ τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, ἐκτὸς τοῦ Σωκράτους καὶ μαθητοῦ αὐτοῦ Πλάτωνος, δὲν ἔρχεται τῷ ὅτι εἰς τοιοῦτον ὕψος ἀληθείας καὶ γνώσεως τοῦ ὄσιου, πρὸ τῆς ἐνσάρκου θείας οἰκονομίας.

(γ) Ἐπιστήμην δὲ καὶ ἀληθειαν, ὡσπερ ἐκεί φῶς τε καὶ ὄψιν, ἡλιοειδῆ μὲν νομίζειν ὀρθόν, ἥλιον δὲ ἡγεῖσθαι οὐκ ὀρθῶς ἔχειν. Οὕτω καὶ ἐνταυτῷ, ἀγαθοειδῆ μὲν νομίζειν ταυτ' ἀμφοτέρω ὀρθόν· ἀγαθόν δὲ ἡγεῖσθαι, ὀπότερον αὐτῶν οὐκ ὀρθόν· ἀλλ' ἔτι μειζόνως τιμητέον τὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἔξιν.

(Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI. φ. 241.)

ἔχουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πηγὴν. Ἀρχικοῦν καὶ τελειώνουσι εἰς τὸ κατ' οὐσίαν ὄσιον, καὶ κατ' οὐσίαν δίκαιον: ἦτοι τὸν Θεόν.

(α). Ὡστε ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἠθικὴ ἐνοῦνται εἰς τὴν ὑπαρκτικὴν τῶν ἀρχῶν· ἡ δὲ πολυθεΐα, χωρίζουσα τὸ ὄσιον ἀπὸ τὸ δίκαιον, ἐχώριζε τὴν θρησκείαν ἀπὸ τὴν ἠθικὴν· ἀνέτρεπε καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην. Διὰ τοῦτο ὡς βλαβερὰν τὴν ἐπολέμησαν τὰ μυστήρια, ἡ ὑψηλὴ φιλοσοφία τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Σωκράτους, καὶ τοῦ Πλάτωνος (β)· τὴν ἐπολέμησαν καὶ οἱ σοφισταί· ἀλλ' ὄχι διὰ ν' ἀποκαταστήσωσι τὸν ἄνθρωπον ὀρθοδοξότερον καὶ θεοσεβέστερον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν κάμνωσι πάντῃ ἄθεον καὶ ἄθρησκον. Τούτου ἕνεκα διώρισε τὴν σοφιστικὴν τὸ ἀγαθὸν καὶ δίκαιον κατ' ἀρέσκειαν, λέγουσα, νόμῳ καλὸν, νόμῳ κακόν, καὶ ὄχι κατὰ τοὺς αἰδίους αὐτοῦ χαρακτῆρας. Ἐκ τούτου ἔφθασαν εἰς ἄλλην συνέπειαν, ὅτι ἡ θρησκεία καὶ ἡ εὐνομία, εὐσέβεια καὶ δικαιοσύνη, θεὸς καὶ νόμος, εἶναι ἔργον ἀδυνάτων ἀνθρώπων. Ἐπομένως ὁ Σωκράτης, θέλων νὰ μεταφέρῃ τὴν ἠθικὴν εἰς τὴν ἀληθινὴν τῆς βάσει, ἔπρεπε πρῶτον νὰ πολεμήσῃ τὴν πολυθεΐαν καὶ τὴν σοφιστικὴν καὶ νὰ κηρύξῃ ἕνα Θεὸν ἀγαθὸν καὶ δίκαιον, διδάσκων ὑστερον τὸν ἄνθρωπον νὰ ὁμοιωθῆ ὡς πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀληθείας, τῆς ἐπιστήμης καὶ γνώσεως (γ), πολεμῶν ὅλκας δυνάμει τὴν ἀσέβειαν (δ).

(α) Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI. σ. 230—237.

(β) Πλάτ. αὐτόθι. Πολιτ. II.

(γ) Τοῦτο τοῖσιν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γινωσκομένοις καὶ τὰ γινώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδείξον, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθει εἶναι· αἰτίαν δὲ ἐπιστήμης οὕσαν καὶ ἀληθείας, ὡς γινωσκομένης μὲν διὰ νοῦ. Οὕτω δὲ καλῶν ἀμφοτέρων ὄντων γνώσεως καὶ ἀληθείας, ἄλλο καὶ κάλλιον ἔτι τούτων ἡγούμενος αὐτὸ, ὀρθῶς ἠγήσῃ. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI.)

(δ) Ὅρα Πλάτων. Διάλ. περὶ τοῦ ὄντος. Τὸ Βιβλ. II. περὶ Πολιτ. κ. τ. λ. Ὁ θεῖος Πλάτων, καταθέσας ἅπασι τὴν θεοσεβείαν ὡς μὴ μὴν ἐ-

Ἡ δὲ πολυθεΐα, δεχομένη πολλοὺς θεοὺς, κατ΄ίργει τὸ στήριγμα τῆς ἠθικῆς· καθότι οἱ θεοὶ τῆς πόλεως ὄντες πολλοὶ, καὶ πολλάκις εἰς διαφωνίαν, ὅ,τι ἐλλογίζετο θεοφιλὲς εἰς τοῦτον, ἐφαίνετο ἀνόσιον εἰς ἐκεῖνον· ὁ δὲ κακὸς ἐδίωκεν, ἔβαλλεν, ἔπαιε πολλῶν ἕνεκα, μάλιστα δ' εἰδὼς τοὺς θεοὺς, ὡς ἠδίκουν (α). Ὡς ἡ κακία καὶ ἡ ἀσέβεια, ὡς συνέπειαι, ἀνέτρεπον τὴν βάσιν τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας. Ὁ δυνατὸς μετέβαλλε κατ' ἀρέσκεια τὸ ἀγαθὸν εἰς κακὸν, καὶ τ' ἀνάπκλιν. Ὁ δὲ ἐμπαθὲς διατι, ἔλεγε, νὰ μὴ πράξω, ὅ,τι κάμνει καὶ αὐτὸς ὁ Ζεὺς (β); Ὁ ἠθικὸς ἄρα νόμος ἀντίκειται εἰς τὰς πράξεις τῶν θεῶν· τὸ

σφαλῆ βᾶσιν τῆς πολιτείας, ὅθεν συγχωρεῖ τὴν ἀπέθειαν, οὔτε ἐν ἔργῳ, οὔτε ἐν λόγῳ, οὔτε ἐν δικαιοῖα. Κακῶν, λέγει, αἴτιον φάνηκε Θεὸν τινα γίνεσθαι ἀγαθὸν ὄντα διαμαχητέον παντὶ τρόπῳ, μήτε τινα ταῦτα λέγειν ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει, εἰ μέλλει εὐνομισέσθαι, μήτε τινα ἀκούειν, μήτε νεώτερον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε ἐν μέτρῳ, μήτε ἄνευ μέτρου μυθολογοῦντα· ὡς οὐκ ὅσα ἂν λεγόμενα, εἰ λέγοιτο, οὔτε ξύμφορα ἡμῖν, οὔτε ξύμφωνα αὐτὰ αὐτοῖς, (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. II. φ. 76.)

(α) Ἄριστοφ. Νεφέλαι. σίχ. 1505. Ὁρα Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. II. καὶ ἀλλαγῶ.

(β) Ἐμοὶ δ' ὁμιλῶν

χρῶ τῇ φύσει σκίρτα, γέλα, νόμιζε μηδὲν αἰσχρόν·
μοιχὸς γὰρ ἦν τύχης ἀλοῦς, τὰ δ' ἀντερεῖς πρὸς αὐτόν·
ὡς οὐδὲν ἠδίκησας· εἴτ' εἰς τὸν Δία ἐπενευεγκαῖν·
κακείνος ὡς ἦττων ἔρωτός ἐστι καὶ γυναικῶν·
Καίτοι σὺ Σηητός ὢν, Θεοῦ πῶς μεῖζον ἂν δύναιο;

(Ἄριστοφ. Νεφ. σίχ. 1079—1130.)

Πᾶς γὰρ ἑαυτῷ συγγνώμην ἔξει κακῷ ὄντι, πεισθεὶς ὡς ἄρα τοιαῦτα κράττουσί τε καὶ ἔπραττον καὶ οἱ Θεῶν ἀγχισποροὶ, Ζηνὸς ἐγγυός, ὧν κατ' ἰθαῖον Πάγον, Διὸς πατρίου βωμὸς ἔσ' ἐν αἰθέρι.

(Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. III.)

δίκαιον εἰς τὴν βούλησιν τῶν θεῶν, ἢ ἠθικὴ εἰς τὴν πολυθεΐαν. καὶ αὐτὴ εἰς ἐκείνην.

Ὅθεν ὁ Σωκράτης, ὡς ἀπόστολος τῆς νέας ἠθικῆς, ἠναγκάσθη νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ ὁμολογήσῃ νέαν λατρείαν· ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ τὴν πολυθεΐαν καὶ τὴν ἀδικίαν, διὰ νὰ ἀνορθώσῃ τὸν θρόνον τῆς ἠθικῆς ἐπὶ τῆς κρηπίδος τῆς αἰδίου δικαιοσύνης· καὶ τοῦτον εἰς τὸν κόλπον τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων, τῆς πολυθεΐας καὶ τῆς ἤδη ἐπιπολαζούσης σοφιστικῆς διαφθορᾶς. Ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ θρησκεία, τὸ ὄσιον καὶ τὸ δίκαιον, πηγάζουσιν, ὡς εἰρέθη, ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, συγχέονται καὶ ἐνοῦνται οὐσιωδῶς εἰς τὴν αὐτὴν μονάδα: τὸν ἀγαθὸν θεόν. Πῶς ἐδύνατο νὰ ἀνορθώσῃ τὴν ἠθικὴν, χωρὶς νὰ ἀνορθώσῃ τὴν βάσιν αὐτῆς, καταστρέφων τὴν πολυθεΐαν (α); Ἡ κατὰ τοῦ Σωκράτους γραφὴ ἀρχὴ ἦτον ἀληθής. Ὁ δὲ ἐγκαλούμενος, ἢ ἔπρεπε νὰ συνομολογήσῃ τὴν πολυθεΐαν, ν' ἀρνηθῆ διὰ μιᾶς καὶ τὸν μοναδικὸν θεὸν καὶ τὰς ὑψηλὰς τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀρχαίου, ἢ νὰ πῆ τὸ κώνειον, ὡς πρωτομάρτυς τῆς ἀληθείας. Ὅποιον ὕψος φρονήματος καὶ πεποιθήσεως ἔπρεπε νὰ ἔχῃ εἰς τοιαύτην περίστασιν! Ὁ Σωκράτης ἔκλεξε τὸ δεύτερον, καὶ ἐσφράγισε διὰ τοῦ θανάτου του καὶ τὸν ἐνάρετον βίον του καὶ τὴν θρησκευτικὴν του πεποίθησιν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ὑ' ἡλῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας του· αὐτὸς μὲν ἀπέθανεν· ἀλλ' ἐτερέωσε τὸν λόγον του, καὶ προσητοίμασε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἄγνωστον τότε θεὸν ὠνόμαζον (β).

(α) Οὕτω ξὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ γιγνομένου περιχατέον εἶναι, ἕως ἂν εἰς τὸ ὄν, καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανώτατον δυνατὴ γένηται ἀναχέσθαι θεωρήματα. Τοῦτο δ' εἶναι φανερόν τ' ἀγαθόν. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VII.)

(β) Συνεπιζόμενοι γὰρ, μυρίω βέλτιόν τε ὄψεσθε τῶν ἐκεῖ, καὶ γνώ-

Μετὰ τὴν καταδίκην τὸ πρόσωπον τοῦ σοφοῦ ἦτο γαληνόν, τὸ βλέμμα σταθερόν, τὸ βλέμμα ἰλαρόν, ἡ φωνὴ πραεῖα, ὡς τὸ συνήθες, τὸ φρόνημα ὑψηλὸν καὶ εὐτόνον· ἔμεινε καταδικασμένος εἰς φυλακὴν τριάκοντα ἡμέρας μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἱεροῦ πλοίου ἀπὸ τῆν Δῆλον. Εἰς τὸ μακρὸ τοῦτο διάστημα δὲν ἠλλοιώθη ἡ ἕξις τοῦ περικλήξου τούτου ἀνδρός· ἀλλὰ διδάσκων τοὺς μαθητάς του ἀπεδείκνυεν, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν ἦτον οὔτε φιλαυτία, οὔτε μάταιος ἐνθουσιασμός, ἀλλ' ἕξις καὶ δευτέρα φύσις: λατρεία θεοῦ καὶ ἐσωτερικὴ πεποιθήσις. Πολλοὶ ἀπέθλονον γενναίως· ἀλλ' ἡ ἀνδρεία ἦτο στιγμιαία· ἀποτέλεσμα ἐνθουσιασμοῦ καὶ ὄχι σταθερᾶς πίστεως (α)· ἡ ἀνδρεία ἀνθίσταται μᾶλλον εἰς βραχυχρόνιον μέγχα ἄλγος, παρ' εἰς διαρκῆ καὶ πολυχρόνιον μετριωτέραν ἀλγηδόνα. Εἰς τὴν πρώτην περίστασιν εἶναι ἐν εἶδος νευρικοῦ σπασμοῦ· ἀλλ' ἡ διάρκεια μακροῦ παθήματος ἀμβλύνει τὰ νεῦρα, κατὰβάλλει τὸ ὑψηλὸν φρόνημα καὶ πύζει τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἀλλὰ τοῦ Σωκράτους εἰς τὸ μακρὸ διάστημα τῆς ἀναβολῆς τοῦ θανάτου του δὲν ἐκλονίσθη ἡ σταθερότης του. Οὕτως ἐπεκύρυνε τὴν θεῖαν πρότασιν ἀποδεικνύων, ὅτι ἡ βᾶσις τῆς ἠθικῆς του ἐστηρίζετο εἰς τὴν πίσιν καὶ τὴν ἀίδιον ἀλήθειαν. Ὅθεν βυθίζων ἤδη ἀπὸ τὸ δεσμωτήριον τὸ βλέμμα του εἰς τὸ κάλλος αὐτῆς, ἐλάλει ὡς θεόπνευστος περὶ τῆς ἀγνώστου ἐνιαίας θεότητος, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, καὶ περὶ τῆς μετὰ θάνατον ὀλβιότητος τοῦ δικαίου· ἔπειτα συμβουλεύσας τοὺς μαθητάς

σεσθε ἕκαστα τὰ εἶδωλα ἅττα ἐστί, καὶ ὧν, διὰ τὸ τάληθῆ ἐωρακέναι Καλῶν τε καὶ Δικαίων καὶ Ἀγαθῶν. (Περικλ. Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VII.)

(α) Μόνον εἰς τοὺς ὑπὲρ Πίστεως ἀποθνήσκοντας μάρτυρας εὕρισκαται τοιοῦτον παράδειγμα. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ἐδίδασκε σηθεροδέσιμος εἰς τὸ δεσμωτήριον· καὶ ἔπιε τὸ κώνειον τετρακόσια περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

του νά μείωσιν ἀκλόνητοι εἰς τὴν ἀρετὴν, ἔλαβε μὲ χεῖρα ἀ-
τρεμῆ τὸ ποτήριον τοῦ θανάτου, καὶ βεβαίῳ μὲ τὴν ἄλλην
τὴν θεῖαν πρότασιν, κατέπιεν ἡσυχῶς τὸ φάρμακον. Οὕτως ἐ-
τελεύτησεν ὁ παράδοξος καὶ ἀπικραδευγμάτιστος, κατὰ τὸν θεῖ-
ον Πλάτωνα, ἀνὴρ.

Ὁ Σωκράτης εἶναι δυσνόητον καὶ μοναδικὸν φαινόμενον, εἰς
τὴν ἠθικὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Σοφὸς χωρὶς σύστημα,
διδάσκων χωρὶς καθέδραν, ὑψίπους χωρὶς σύγγραμμα, κήρυξ
τῆς ἀληθείας χωρὶς φιλοτιμίαν, ἐθελοπύχτος χωρὶς ἐλπίδα.
Δὲν κινύσκει οὔτε νέαν θρησκείαν, οὔτε νέαν φιλοσοφίαν, οὔτε
νέαν ἠθικὴν· ἀλλὰ κατασκάπτων τὰς ἐσφαλμένας: τὴν πολυθε-
ϊαν, τὴν σοφιστικὴν ἠθικὴν, καὶ τὴν σοφιστικὴν διδασκαλίαν,
ἀνηγύλλει ὑψιστὴν τινα ἀλήθειαν, τὴν δοξάζει, τὴν ὑμνολογεῖ,
ἀποκινῆσκει ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ πειθόμενος εἰς αὐτὴν, ἀναπύεται
εἰς τοὺς κόλπους τῆς αἰδίου εἰρήνης.

Ὁ Σωκράτης, ζητῶν μετὰ τῶν μαθητῶν του (α) τὴν ἀλή-
θειαν, « φέρε οἷν σκεβόμεθα ἐγώ τε καὶ σὺ » τοὺς ἐτυνεῖθισεν
εἰς τὴν κατ' ἰδίαν μελέτην καὶ συζήτησιν. Ὡστε ἕκαστος ἐκλέ-
γων κατὰ τὴν ἀτομικὴν του κλίσιν, ῥοπήν, καὶ ἔξιν, ἐν μέρος
τῆς εὐρυχώρου αὐτοῦ φιλοσοφίας, τὸ διήλθε κατὰ τὸ μᾶλλον
καὶ ἦττον εὐτυχιστέρως (β).

(α) Ὁ Σωκράτης δὲν συνέγραψε. Τὰ Συγγραμμάτα του εἶναι ὁ βίος
καὶ ὁ θάνατός του. Αἱ ἀρχαὶ τῆς διδασκαλίας του εὐρίσκονται εἰς τὸν
θεῖον Πλάτωνα, ὅστις ἐφύλαξε τὴν Σωκρατικὴν εὐτονίαν, καὶ τὸν Θεοσεβῆ
Ξενοφῶντα. Ὁ Κέβης ἐσχέδισε τὸν Πίνακα τῆς Ζωῆς· ὁ Ἰσοκράτης τὰ
χορὴν τοῦ Λαοῦ καὶ τῶν Ἀρχόντων· ὁ Ἀρίστιππος προτρίωρισε τὴν δύ-
ναμιν τῆς αἰσθήσεως· ὁ χρόνος ἠφάνισε τὰ πονήματα τοῦ Σιμμία, Κρι-
τία κ.τ.λ.

(β) Ἐπειδὴ δὲ φιλόσοφοι εἶπεν οἱ τοῦ ἀεὶ κατὰ ταῦτά καὶ ὡσαύτως ἐ-
χοντα θυνάμενοι ἐράπτεσθαι. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI.)

Ὁ Πλάτων πρῶτος ὠφελήθη ἀπὸ τὴν συναθροισθεῖσαν ἀπειρον ὕλην, διὰ τὰ ἐγείρη μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα. Στοχαζόμενος δὲ καὶ οὗτος, ὅτι, διὰ τὰ ἀποκαταστήσει τις τοὺς ἀνθρώπους εὐδαίμονας, ἔπρεπε πρότερον τὰ γίνωσιν ἀγαθοὶ (α), ἔστησε τὴν βᾶσιν τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν μελέτην ἑαυτοῦ καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ καύσας τὰς ποιήσεις του, ἠκολούθησε τὸν Σωκράτην (β).

Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος ἦτον ἀπλοῦς καὶ εὐκατάληπτος· ὁ δὲ μαθητὴς πολλάκις σκοτεινός· οὗτος ὑψοῦται, ὡς αἱ κορυφαὶ τῶν ὑψηλοτέρων ὄρέων, καὶ ὡς ἐκεῖναι καλύπτεται ἀπὸ νεφέλας. Ἡ δημιουργικὴ φαντασία του ἐναγκαλισθεῖσα δι' ἑνὸς βλέμματος τὴν ἀπειράριθμον ποικιλίαν τῶν φαινομένων, ἐπλησίασεν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν αἰτιῶν, καὶ σταματήσας αὐτοῦ, ἐσχημάτισε τὰ πρωτότυπα ἰδεανὰ τῶν ὄντων. Ἐκ τούτων ἔπλασεν ἔπειτα τὸν κόσμον. Αἱ εἰκόνες τοῦ φιλοσόφου τούτου εἰσὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ζωηραὶ, ὡς αἱ τοῦ Ὀμήρου· τὸ λεκτικόν του γλαφυρόν, ὑψηλόν, θεῖον, καὶ ἐναρμόνιον (γ). Ἐνδύόμενος τὸν χειτῶνα τοῦ Σωκράτους, φαίνεται κατ' ἀρχὰς ἀπλοῦς· μετ' ὀλίγον λαμβάνων τὸν ἱμάτια τοῦ Θουκυδίδου παρουσιάζεται ὡς μεγαλοπρεπὴς καὶ ὀρμητικὸς ποταμός· ἔπειτα μεταχειριζόμενος τὰς πτέρυγας τοῦ Πινδάρου, ἵπταται εἰς τὸν αἰθέρα· καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν δια-

(α) Κακὸν γὰρ καὶ ἀμαθῆ αὐδένα φιλοσοφεῖν. (Πλάτ. Ἐρασ.)

Ψυχῆς περιαγωγή . . . εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος οὕσαν ἐπάνοδον, ἣν δὲ φιλοσοφίαν ἀληθῆ φήσομεν εἶναι. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VII.)

(β) Ἄφου δὲ Σωκράτη συνδιατρέβω καὶ ἐπιμελῆς πεποιήμαι ἐκάστης ἡμέρας εἰδέναι ὅ,τι ἂν λέγη, ἢ πράττη, οὐδέπω τρία ἔτη ἐστί. Προτοῦ δὲ περιτρέχων ὅπη τύχοιμι καὶ οἰόμενος τί ποιῆν, ἀθλιώτερος ἦν ὄτιον· οὐχ' ἦττον, ἢ σὺ νῦν· οἰόμενος θεῖν πάντα πράττειν, ἢ φιλοσοφεῖν.

(Πλάτ. Συμπόσ. φ. 209.)

(γ) Διον. Ἀλικαρν. Βιβλ. VI. φ. 182.

λόγων ἀρίνων ἅπαντας ὀπισθεν αὐτοῦ, περιβάλλεται τὸν ὑψηλὸν μῦθον, ὑψοῦται καὶ χάνεται ἀπὸ τοὺς ὀρθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ πέλαγος εὐρυχώρου σοφίας, ἀμήχανον ἐχρούσης κάλλος, καὶ πλάτος ἀπεριόριστον. Εἶναι δύσκολον εἰς ὀλίγας λέξεις νὰ περιγράψῃ τις τὰς πράξεις ἐνδόξου τινὸς ἀνδρός· καὶ δυσκολότερον τὰς ἐννοίας μεγάλου τινὸς σοφοῦ· ἀλλ' ἀδύνατον νὰ παραστήσῃ τις τὸν Πλάτωνα ἰστάμενον καὶ ὑφορῶντα ἀπὸ τὴν σφαῖραν τῶν αἰτιῶν, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς δημιουργίας (α). Καθότι εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ δυσκατάληπτου, καὶ περικυκλούμενος ἀπὸ τὴν ἀλληγορίαν καὶ τὸν μῦθον ὑμνολογεῖ διὰ μυστικῆς τινος σιωπῆς τὴν ἀκατάληπτον θεῖαν οὐσίαν.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος ἀναπτύσσουν, πρὸ παντὸς ἄλλου σοφοῦ, τὴν διάνοιαν τοῦ ἀναγνώστου καὶ τὴν φιλοκαλίαν αὐτοῦ· καθότι ἡ ἐννοια καὶ ἡ φράσις εἰσὶν οὐσιωδῶς ἠνωμένοι (β). Τὸ ὑποκείμενον τῆς μελέτης του εἶναι ὁ κόσμος, ὁ ἄνθρωπος, ὁ θεὸς, ἡ ἠθικὴ, καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀρχαί. Τὰ πάντα φαίνονται συνδεδεμένα ἀπὸ μυστηριώδη τινὰ ἄλυσσον, τῆς ὁποίας τὸν ἀνώτατον κρῖνον κρατεῖ ὁ Πλάτων. Εἰς τὸν Τίμιχον εἶναι πολλάκις σκοτεινός· ἀλλ' ἡ ἀπόδειξις τοῦ ὑπερτάτου θεοῦ νοῦς εἶναι καθαρὰ, ἀγλαόμορφος, καὶ, ὡς φαεινὸς ἥλιος, διαχέει πανταχοῦ χειμάρρους θεοῦ φωτός.

(α) Διον. Ἀλικαρν.

(β) Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Πλούταρχος εἰσὶν οἱ κατ' ἐξοχὴν Συγγραφεῖς, οἵτινες ἐδίδασκον, ἐφώτιζον, καὶ παρηγόρουν. Ὁ δεύτερος εἶναι κοινότερος εἰς τὴν νεολαίαν. Ἀλλ' ὁ πρῶτος, ὅστις ἀναπτύσσει θαυμασίως τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, εἶναι δύσληπτος καὶ σπανιώτερος. Εὐχῆς ἔργον ἂν ἀναλάθῃανέ τις τῶν ὁμογενῶν τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῶν διαλόγων τοῦ ἀειθαλοῦς τούτου σοφοῦ.

Ὁ θεός, λαβὼν τὴν ἀμορφὸν ὕλην, τὸ κατὰ τὸν Πλάτωνα μ. ἢ δν (Σοφιστής), ἐπλασε τὸν κόσμον, κατὰ τὰ ἀρχικὰ καὶ ἀόρατα πρωτότυπα (α), ἔδωκεν εἰς αὐτὴν σχῆμα σφαιροειδές καὶ κίνησιν. Αὐτὰ δὲ τὰ πρωτότυπα εἰσὶν εἰκόνες, ἢ εἶδη, ἢ παραδείγματα αἰδίου, καὶ, κατὰ τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ, τὰ κατὰ ταῦτά καὶ ὠκυπέτως ἀεὶ ἔχονται. Εἴτι, αἱ ἰδέαι, ἂν δύναται τις νὰ ἐξηγηθῇ οὕτως, τοῦ θεοῦ αἰδίου, αἰδίως ὑπάρχουσι εἰς τὸν αἰδιὸν νοῦν. Τὰ δὲ συγκεκριμένα: ἦγουν ὁ κόσμος, ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὸν τύπον τῶν ἀπολύτων καὶ αἰδίων τούτων ἰδεῶν (β), ὅτε ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ ἐσταμάτησεν ἡ ἐνοία τοῦ θεοῦ (ἂν συγχωρῆται ἡ ἀνθρώπινος αὕτη ἔκφρασις) εἰς τὸν τύπον καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὴν θείαν του βούλησιν (γ).

Ὁ θάνατος ὁμοίως τοῦ Σωκράτους ἐδίδαξε τὸν μαθητὴν νὰ διαίρησθαι τὴν διδασκαλίαν του εἰς ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν, κατὰ μίμησιν τῆς Πυθαγορίου ἐχεμυθείας, καὶ τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων μυστηρίων· διὰ τῆς πρώτης ἐγύμναζε τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν μελέτην· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, τὸν ἰσθμίζει ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν σφαῖραν τῶν αἰτιῶν: ἦγουν τῶν ἀμεταβλήτων τύπων, τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, καὶ δικαίου, οἵτινες πηγάζουσιν ἀπὸ τὴν θείαν οὐσίαν, εὐρισκομένην εἰς ἀπρίσιτον καὶ δυσνόητον ὕψος, δυνάμει καὶ πρεσβείᾳ ὑπερέχουσιν. Διὰ τοῦτο ὁ Πλάτων εἶπαι εὐληπτός διερχόμενος τὴν γήινον ἐπιφάνειαν· ἀλλ' ἐγκολπούμενος εἰς τὸν ἀχανῆ αἰθέρα τῆς ὑψηλῆς μεταφυσικῆς

(α) Ἄλλ' ἀόρατον εἶδός τι καὶ ἀμορφον πικτελής. (Πλάτ. εἰς Τίμαιον.)

(β) Οὐκοῦν ὅσαι τῶν ἰδεῶν πρὸς ἀλλήλας εἰσὶν αἰ εἰσὶν, αὐταὶ πρὸς αὐτάς τὴν οὐσίαν ἔχουσι· ἀλλ' οὐ πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν, εἴτε ὁμοιώματα, εἴτε ὅπη θὴ τίς αὐτὰ τίθεται. (Πλάτ. εἰς Παρμεν.)

(γ) Ἐκ τούτων... μίαν τινὰ δυνάμιν καὶ ἰδέαν δημιουργεῖ. (Πλάτ. Πολιτ.) Καὶ μίαι τις ἴσως δοκεῖ ἰδέαι ἢ αὐτὴ εἶναι ἐπὶ πάντα. (Πλάτ. εἰς Παρμεν.)

πῆς καλύπτεται ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ μυστηριώδη νεφέλην (α).

Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὸν θεμελιωτὴν τῆς Ἀκαδημίας, ἔχει δύο ἀρχάς: ζῶην, λέγω, καὶ ψυχὴν. Ἡ πρώτη εἶναι κοινὴ εἰς ὅλα τὰ ὀργανικὰ ὄντα: ἦγουν φυτὰ καὶ ζῶα (β). Ἡ δευτέρα ἰδίᾳ εἰς τὸν ἄνθρωπον, δι' ἧς ὄχι μόνον αἰσθάνεται, ὡς τὰ λοιπὰ ζῶα, ἀλλὰ καὶ συσκέπτεται. Ἡ δὲ ψυχὴ αἰσθνομένη, γνωρίζουσα, συγκρίνουσα καὶ ἀποφασίζουσα, πρέπει νὰ ἦναι μία, ἀμερῆς, ἀπλῆ καὶ ἀδικίρετος: ἦγουν μονὰς λογικὴ καὶ, ἐπειδὴ οὔτε ὁ κόσμος, οὔτε κἀνὲν μέρος τοῦ παντός, οὔτε ἔχει, οὔτε δύναται νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν θαυμασίαν ιδιότητα τοῦ λόγου, ἐκτὸς τῆς ἀπείρου σοφίας, ἔπεται ἀναγκαιῶς, ὅτι ἡ λογικὴ ψυχὴ νὰ ἦναι ἀπορροή τοῦ θεοῦ λόγου (γ): αἱ δὲ ιδιότητες αὐτῆς εἰσὶν αἰσθήσεις καὶ νοῦς: ἦτοι στοχασμός. Διὰ τῆς πρώτης ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐξωτερικὴν προσβολήν, διατίθεται ἀντενεργοῦσα. Ὁ δὲ στοχασμός: ἦτοι ὁ αὐτοκράτωρ λογισμός, εἶναι τὸ κεφάλαιον τῶν διανοητικῶν τῆς δυνάμεων (δ). Ἡ σύγκρισις, ἡ κρίσις: ἦγουν ἡ γνώσις, δὲν εἶναι ἀπλοῦν αἶσθημα, οὔτε ἀπλῆ ἰδέα, ἀλλ' ἔνωσις αἰσθήσεως καὶ διανοίας (ε). Διὰ

(α) Φραστέον δέ σοι δὲ αἰνεγμῶν, ἐν' ἅν τι ἡ δέλτος, ἡ πόντου, ἡ γῆς ἐν πτυχαῖς πάθη, ὁ ἀναγνοῦς μὴ γνῶ.

(Πλάτ. Ἐπιστολὴ Β'. φ. 118.)

Ἡ ὀργανικὴ ζωὴ (la vie organique) τοῦ Βιχάντ. Ὁρα Anatomie Générale par Bichat.

(β) Δύο αἰτίαι εἴμεν τῶν συμπάντων: νόου μὲν, τῶν κατὰ λόγον γιγνομένων: ἀνάγκαν δὲ, τῶν βίᾳ καὶ τὰς δυνάμεις τῶν σωμάτων.

(Πλάτ. Τιμ. τῷ Λοκ. Περί ψυχῆς Κόσμου. καὶ Φυσ.)

(γ) Κρατύλος, Φαίδων, Τιμαῖος, Χαρμοδῆς, καὶ ἀλλαχοῦ.

(δ) Φαίδ. φ. 326 καὶ ἀλλαχοῦ.

(ε) Ὅτι οὔτε ἐν ταῖς αἰσθήσεσιν ἐστὶ πρὸς ἀλλήλους: ἀλλ' ἐν τῇ συνάψει αἰσθήσεως πρὸς διάνοιαν.

(Πλάτ. Θεαίτ.)

τούτο εἶπει, ὅτι τὰ αἰσθήματα, ἢ προσβολή καὶ ἢ ἀντενέργεια ἐγούνται εἰς κοινὸν κέντρον· γίνεται ἢ σύγκρισις ἐξ αὐτῆς ἢ ἀπόφασις καὶ ἐκπληροῦται τὸ μυστήριον τῆς γνώσεως καὶ ὑπερον τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἔνωσις τριῶν δογμάτων· τὰ μὲν αἰσθητὰ δέχεται κατὰ τὸν Ἡράκλειτον· τὰ δὲ νοητὰ κατὰ τὸν Πυθαγόραν· τὰ δὲ ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ κατὰ τὸν Σωκράτην. Αἰσθητὸν μὲν εἶναι, ὅ,τι ποτὲ δὲν μένει εἰς τὴν αὐτὴν στάσιν, οὔτε κατὰ τὴν ποιότητα, οὔτε κατὰ τὴν ποσότητα· ἀλλὰ πάντοτε καὶ διὰ παντός μεταβάλλεται, καὶ τρόπον τινὰ ῥέει· ἔχον ἀκατάπαυστος τις γένεσις καὶ φθορά (α), καὶ τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀένναος ῥοὺς τῶν ὄντων, ὅστις ἀρχεται καὶ τελειώνει εἰς ἀμετάβλητον καὶ ἀναλλοίωτον τινὰ οὐσίαν· τὸν θεόν (β). Νοητὸν δὲ εἶναι ὅ,τι διαμένει πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν στάσιν· οὔτε ἀπογίνεται, οὔτε προσγίνεται. Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῶν αἰδίων, ἅτινα μένουσι τὰ αὐτὰ καὶ ἀναλλοίωτα· τὰ καθ' αὐτὰ καὶ ὡσαύτως αἰεὶ ἔχοντα (γ). Ὡς αἰδίων ἰδέαι, τοῦ αἰδίου νοῦς, ἂν συγχωρῆται ἢ ἔκφρασις· αὐτοῦ εὐρίσκεται ἡ ἔννοια τῶν πολυθρυλλήτων ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος, αἵτινές εἰσιν οἱ γενικοὶ τύποι, πρωτότυπα ἀμετάβλητα καὶ ὀΐδια. Διὸ καὶ δὲν ὑπέκεινται εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐκτάσεως· αὐτὰ πληροῦσι τὸν νοητὸν κόσμον· δὲ εἰς αὐτὸν ὁ θεός, ὅστις κεῖται ὑπεράνω τῶν νοητῶν καὶ τῶν νοερῶν, καὶ τῶν δυνάμεων, καὶ τῶν

(α) Αἰσθητὸν μὲν εἶναι, τὸ μηδέποτε ἐν τῷ ποιῶ, μηδὲ ποσῶ διαμένον· ἀλλ' αἰεὶ ῥέον καὶ μεταβάλλον. (Πλάτ. Κρατύλ. Σοφισ. κ.τ.λ.)

Διογένης. Λαέρτ. Βιβλ. III. φ. 192,

(β) Ἀγένατόν τε καὶ ἀκίνητον, καὶ μένον τε, καὶ τὰς ταύτῳ φύσεις· νοητὸν τε καὶ παράδειγμα τῶν γεννωμένων, ὅκόσα ἐν μεταβολῇ ἐντί.
(Πλάτ. Τίμ.)

(γ) Πλάτ. αὐτόθι. Λαέρτ. αὐτόθι.

ἐνεργειῶν· ἀλλ', ἴσως, εἶναι ἡ ἔννοια αὐτοῦ, ὡς εἰρέθη, κατοικοῦσα αἰδίως εἰς τὸν δημιουργὸν καὶ αἰδῖον νοῦν· καὶ κατὰ τὸν τύπον αὐτῆς εἰς τὸ πλήρωμα τῶν αἰώνων, ἐμόρφωσε τὰ συγκεκριμένα. Εἰς τὴν σφαῖραν λοιπὸν τῶν αἰδῶν πρωτοτύπων εὐρίσκεται ἡ ἀλήθεια, τὸ καλὸν, τὸ ἀγαθὸν, τὸ δίκαιον, κτλ. Ἀπ' αὐτὰ πηγάζουσιν αἱ ἀκτῖνες ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν· καὶ καθ' ὅσον ὁμοιάζουσιν αὐτὰ, ὡς πρὸς ἐκεῖνα εἰσὶν ἀληθῆ, καλὰ, καὶ δίκαια· στερημένα δὲ τῆς ἀκτίνος καὶ ὁμοιότητος, εἰσὶ ψευδῆ, αἰσχροὶ καὶ ἄδικοι. Δὲν ὑπάρχει αὐτὸ καθ' αὐτὸ δυσείδες καὶ κακόν· ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι στερεῖται καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, εἰσέρχεται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀμετρίας καὶ μένει δυσείδες καὶ κακόν (α).

Ὁ Πλάτων διαίρει τὰ ὄντα εἰς δύο: εἰς ὄρατὸν καὶ νοητὸν· καὶ ἕκαστον τούτων ὑποδιαίρει εἰς δύο, τὸ μὲν ὄρατὸν, εἰς τὸ ὄρατὸν σῶμα, ζῶον, καὶ φυτὸν κ. τ. λ. καὶ εἰς τὰς ὄρατάς εἰκόνας ἀντανακλωμένας ἀπὸ τὰ κάτοπτρα, τὰ ὕδατα, τὰς σκιάς κτλ. Καὶ αὐτὰ εἰσι τὰ μὲν γνωστὰ, τὰ δὲ δοξαστά. Οὕτω καὶ τὸ νοητὸν ὑποδιαίρει εἰς δύο· καὶ τὸ μὲν ζητεῖ ἡ ψυχὴ ἐξ ὑποθέσεως, ὡς ἐκεῖ διὰ τῆς αἰσθήσεως τὰς εἰκόνας, βαίνουσα ὄχι ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλ' ἐπὶ τελευτῆς· εἰς δὲ τὸ ἕτερον τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἀνυπόθετον, προχωρεῖ οὐχὶ δι' ὑποθέσεων, ἢ δι' εἰκόνων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν εἰδῶν. Ὡς εἰς τὰ γεωμετρικὰ ἀξιώματα, καὶ τὰ ὄρατὰ σχήματα, εἰς τὰ ὁποῖα προχωρεῖ ὄχι ἕνεκα αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὰ νοούμενα προβλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα πλησιάζει ἡ διάνοια μόνη· τὸ δὲ δεύτερον τμήμα τοῦ νοητοῦ εἶναι αὐτὸς ὁ νοητὸς λόγος, εἰλικρινῆς, ἀνυπόθετος, προχωρῶν ἐπὶ τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν,

(α) Ὅρα τὸ περὶ Θεῶν ὀνομάτων Θεῖον Σύγγραμμα τοῦ Ἱεροῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, περὶ Καλοῦ καὶ Κακοῦ. Οἱ νεώτεροι ἠθικοὶ ἐνόμιζαν, ὅτι ἕκαμαν νέαν καὶ ἐξαιρέτην ἀνακάλυψιν λέγοντες, ὅτι δὲν ὑπάρχει αὐτὸ καθ'αυτὸ κακόν· ἀλλ' ἡ ἀπόρρητος τοῦ καλοῦ κάμνει τὸ κακόν. Ἄλλ' ὁ Θεῖος διδάσκαλος ἐπραγματεύθη ἐξ ἐπαγγέλματος τὴν ὑπόθεσιν, Θεῶν αὐτὴν ἀναλυτικῶς καθ' ὅλην αὐτῆς τὰς φάσεις.

ὡς λέγει, ἰὼν αἰσθητῶ παντάπασιν οὐδενὶ προσχρώμενος· ἀλλ' εἶδесιν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτὰ, καὶ τελευτᾶ εἰς εἶδη. Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων παθημάτων τῆς ψυχῆς γεννῶνται τὰ τέσσαρα εἶδη τῶν γνώσεων· νόησις διὰ τὸν ἀνώτατον λόγον· διάνοια διὰ τὴν τῶν γεωμετρικῶν καὶ τῶν τριούτων ἀρχῶν ἕξιν· μεταξὺ δηλονότι δόξης καὶ νόου· πίστις διὰ τὰ αἰσθητὰ, καὶ εἰκασία διὰ τὰς σκιὰς καὶ τῶν εἰκόνων τὰ γένη (α).

Ἄν λοιπὸν ἡ ἀλήθεια, τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν εὕρισκεται εἰς τοιοῦτον αἰθέρα, μόνη ἡ ψυχὴ δύναται νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ τὴν γνωρίσῃ· καὶ καθ' ὅσον καθαρίζεται ἀπὸ τὴν αἰσθησιν καὶ τὸ σωματοειδές, τοσοῦτον λαμπρύνεται διὰ τῆς μελέτης, τελειοποιεῖται, γνωρίζει τὴν οὐσίαν αὐτῆς καὶ πλησιάζει εἰς τὸ αὐτὸ ἕκαστον τῶν ὄντων· ἦτοι τὴν μερικὴν οὐσίαν, καὶ ἀκολουθῶς εἰς τὸ αὐτὸ καθεαυτὸ, ἥτις εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ἀμεταβλήτου. Ἦστε ἡ ψυχὴ σχετίζεται μὲ τὰ αἰσθητὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων· ἀκοῆς, ὀράσεως κ.τ.λ. Τὰ δὲ νοητὰ αὐτὴ καθεαυτὴν ἐνθυμεῖται γνωρίζουσα· ὅταν δὲ καθαρῶσθῃ ἀπὸ τὴν ὕλην, πλησιάζει εἰς τὴν σφαῖραν τῶν αἰδίων οὐσιῶν (β). Καὶ πάλιν, ἂν ἐνθυμητῆται, ἡ μνήμη εἶναι ἡρεμοῦντός τινος καὶ μένοντος μνήμη· καὶ, ἐπειδὴ τὸ σωματοειδές ῥέει ἀκαταπαύστως, μόναι ἄρα αἱ ἰδέαι· ὡς καὶ οἱ τύποι μένουσιν ἀμετάβλητοι καὶ ἀκίνητοι. Ὁ Πλάτων

(α) Καί μοι ἐπὶ τοῖς τέτταρσι τμήμασι τέτταρα ταῦτα παθήματα ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενα λάβε· νόησιν μὲν ἐπὶ τῷ ἀνωτάτῳ· διάνοιαν δὲ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ· τῷ τρίτῳ δὲ πίστιν ἀπόδος· καὶ τῷ τελευταίῳ εἰκασίαν· Καὶ τάξον αὐτὰ ἀνάλογον, ὥσπερ ἐφ' οἷς ἐστὶν ἀληθείας μετέχειν, οὕτω ταῦτα σαφηνεῖς ἡγησάμενος μετέχειν. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI.)

(β) Τὰ μὲν διὰ τοῦ σώματος αἰσθάνεσθαι, οἷον ἀκούευσαν, βλέπευσαν. Τὰ δ' αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ἐνθυμεῖσθαι, μηδὲν τῷ σώματι χρημίζον· διὸ καὶ τῶν ὄντων, τὰ μὲν αἰσθητὰ εἶναι· τὰ δὲ νοητὰ.

(Λαέρτ. Βιβλ. III. ρ. 194.)

(Π. X.) ζητεῖ τὴν ὀρθότητα τῶν ὀνομάτων εἰς τὸν Κρατύλον. τὰ ὀνόματα βεβήτως λέγει, ἠκαλούθησαν τὴν φύσιν τῶν ὄντων: ἤγουν τὸν ἀκατάπαυστον ῥοῦν. Οὕτως ἡ φρόνησις εἶναι νόησις ῥοῦ καὶ φορῆς (α): καθὼς καὶ ἡ νόησις τοῦ νέου ἐστὶ ἐξίς: τὰ δὲ νέκ εἶναι τὰ ὄντα, τὰ ὅποια γίνονται ἀεὶ εἶναι (β). Οὕτως εἰς τὸν μέγαν διάλογον τοῦ Κρατύλου ἐξηγεῖ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ὀρθότητα τῶν ὀνομάτων διὰ τοῦ ἀκαταπαύστου χεῖμαρρος τῶν ὄντων. Ἄλλ' εἰς τὸ τέλος τοῦ διαλόγου, ἀπεδεδειγμένης ἤδη οὕτως τῆς ἀληθείας, σχηματῶ ἐξίφρασις ὡς ἐκπεπληγμένος ἐννοιάται, ταράττει τὴν εὐρύχωρόν του καὶ πλατυτάτην διάνοιαν. Πῶς τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιόν εἰσι τοιαῦτα, ἂν εἰς τὴν στιγμήν τοῦ λόγου τῶς καὶ τοῦ ἀκούοντος ἀλλάττουσι καὶ ῥέουσι καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ὄντα; Ὡστε δὲν ὑπάρχει γνῶσις καὶ ἀλήθεια ὀνόματος καὶ ὄντος: καθότι εἰς τὴν στιγμήν τῆς γνώσεως αὐτοῦ ἀλλάττει καὶ ὁ ἐξηγῶν, καὶ ὁ μανθάνων καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα (γ). Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ τὸ γινώσκον καὶ τὸ γνωσκόμενον καὶ τὸ καλόν, δεῖ πρόπει νὰ καταπεισθῆ τις εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς ῥοῆς τῶν ὄντων τοῦ Ἡρακλείτου: ἀλλὰ νὰ ζητήσῃ ἐπέκεινα αὐτῆς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὄντος, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ὀνόματος. Ἐδῶ τελειώνει ὁ διάλογος φοβούμενος, ἴσως, νὰ ἐξηγήσῃ περαιτέρω τὴν ἰδέαν του: ἀλλ' ὁ ἀνκνῶστος ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀμετάβλητον καὶ ἀναλλοίωτον οὐσίαν ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἀρχινᾷ καὶ τελειώνει ὁ χεῖμαρρος τῶν ὄντων: τὸν ἀμετάβλητον, λέγει, θεόν.

(α) 'Ἡ φρόνησις' Φορᾶς γὰρ ἐστὶ καὶ ῥοῦ νόησις. (Κρατύλ. § XXVI.)

(β) Πλάτ. Κρατύλ. αὐτόθι.

(γ) Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸ τοῦτο, ἡ γνῶσις τοῦ γινώσκοντος εἶναι μὴ μεταπίπτει, μένοιτε ἂν ἀεὶ ἡ γνῶσις καὶ εἶη γνῶσις: εἰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος μεταπίπτει τῆς γνώσεως, ἅμα τ' ἂν μεταπίπτοι εἰς ἄλλο εἶδος γνώσεως, καὶ οὐκ ἂν εἶη γνῶσις: εἰδὲ ἀεὶ μεταπίπτει, ἀεὶ οὐκ ἂν εἶη γνῶσις. Καὶ ἐκ τούτου τοῦ λόγου οὔτε τὸ γνωσκόμενον, οὔτε τὸ γνωσθητόμενον ἂν εἶη.

(Πλάτ. Κρατύλ. § ΒΙΒ).

Ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ ἐκ φύσεως τὰ καλὰ καὶ ὠραῖα καὶ σύμμετρα· καὶ ἀποστρέφεται τὰ ἐναντία τούτων. Ἄν λοιπὸν ὠδηγηθῆ, καλῶς ἀγαπᾷ τοῦτο τὸ ἄνθος, τὸ φυτόν, τὸ δένδρον, τὸ ὄρος καὶ τὸν ῥύακα. Ἐκ τούτων μεταβαίνει ἡ ἀγάπη του εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ καλλονὴν τῶν ὀρέων, τοῦ Ὀκεανοῦ· καὶ εἰς ἕνα λόγον εἰς τὴν ἐξέλιξιν συμμετρίας τῆς γῆς καὶ τῶν οὐρανῶν. Ἄν καταβιάσῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιτηδεύματα, εὐρίσκει ἀδελφότητά τινα μεταξύ τοῦ κάλλους τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐπιτελεστέων ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης. Οὕτως ἐναγκαλιζέται τὸ κάλλος τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης. Μετὰ ταῦτα ἀπερνωθῶν εἰς τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς, παρατηρεῖ τὴν καλλονὴν τοῦ λόγου· εἰς τοὺς νόμους, εἰς τὴν ἠθικὴν πράξιν, καὶ θεωρίαν, καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας. Οὕτως ἀγαπῶν καὶ διώκων πᾶν τὸ συγγεῖες καὶ ὅμοιον τοῦ καλοῦ, ἀκολουθεῖ τὴν κλίμακα τῶν γενικῶν καὶ μερικωτέρων καλλονῶν, εἶδους, καὶ γένους· δὲν μένει πλέον εἰς τὴν ἀτομικὴν κάλλος ἐνὸς ἀντικειμένου· ἀλλ' ἀκολουθῶν τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ διεσκορπισμένως εἰς τὸν φυσικὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον, εἰσέρχεται εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀρχικῆς καλλονῆς, καὶ φωτίζεται ἀπὸ εὐρύχωρόν τινα φιλοσοφίαν εἰς τὴν στεφανίτιδα τοῦ οὐρανοῦ κάλλους (α). Τότε ἀνκαλύπτει, ὅτι ἡ ἐπιστήμη τοῦ καλοῦ εἶναι μία· βυθίζεται εἰς αὐτὴν, καὶ ἐξελίξεται πλησιάζει ἐνθουσιῶν εἰς ἀγλαόμορφον καλλονὴν, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία καὶ ὁ χαρακτήρ εἶναι τὸ κάλλος καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ καθολικότης καὶ ἡ ἀνάγκη. Ὅθεν καὶ δὲν ὑπόκειται οὔτε εἰς γένεσιν καὶ φθοράν, οὔτε εἰς μείωσιν, ἢ αὐξήσιν· δὲν ἔχει σχῆμα, δὲν εἶναι φωνή, λόγος, ἐπιστήμη· ἀλλ' εἶναι, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ θεοῦ Πλάτωνος

(α) Ἄλλ' αὐτὸ τὸ θεῖον καλὸν δύναίτο μονοισθῆς κατιδεῖν.

(Πλάτ. Συμπόσ. φ. 206.

αὐτὸ καθ' αὐτὸ, μεθ' ἑαυτοῦ, μονοειδές ἀεὶ ὄν (α).
 εἶναι ἡ πηγὴ πάσης ὕρατῆς καὶ ἀοράτου καλλοῦ καὶ ἀρετῆς, ἐπιστή-
 μη ἐπιστήμης· εἶναι τὸ ἀμικτον καὶ εἰλικρινές καλόν· τὰ δὲ
 ἄλλα καλὰ μετέχουσι τῆς ιδιότητος ἐκείνου οὕτως, ὥστε γι-
 γνόμενα καὶ ἀπολλύμενα, οὔτε αὐξάνουσιν, οὔτε ἐλαττοῦσιν ἐκεῖνο,
 ὡς, ἐνῶ αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες φωτίζουσι τὰ ὄντα, οὔτε προ-
 σθέτεται, οὔτε ἀφνισθῆναι φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ὁ τοιοῦτος
 προσεγγίζων ἴδη ὄχι εἰς εἰδῶλα ἀρετῆς, καὶ εἰς τὰ μερικὰ
 καλὰ, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ
 ὀσίου, θέλει ἐννοῆσαι τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν, καὶ αὐτὴν θέλει ἀ-
 γαπήσει ἐξ ὅλων τοῦ τῶν δυνάμεων. Τοιαῦτα εἶναι ἐν γένει τὰ
 τέλεια καὶ ἐποπτικὰ μαθήματα τῆς Ἀκαδημίας, καὶ ἡ ἐσωτε-
 ρικὴ διδασκαλία τῶν Πλατωνικῶν ἰδεῶν· ὥστε ζητῶν καὶ ἀ-
 γαπῶν τις τὰ καλὰ μεταβαίνει ἀπὸ τὸ ἐν καλόν εἰς τὰ δύο,
 καὶ ἀπ' αὐτὰ εἰς ὅλα τὰ καλὰ σώματα· ἀπ' αὐτὰ εἰς τὰ καλὰ
 ἐπιτηδεύματα· ἐκ τούτων εἰς τὰ καλὰ μαθήματα, καὶ τέλος εἰς
 τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ τοῦ καλοῦ, εἰλικρινοῦς, καθ' ἑαυτοῦ, ἀμικτου, τὸ
 ὅποῖον δὲν ἐπισκιάζεται ἀπὸ σωματοειδῆ ἀνθρώπινον χρωμα-
 τισμὸν, καὶ θνητὴν φλυαρίαν· ἀλλ' εἶναι αὐτὸ τὸ θεῖον ἀεὶ ὄν,
 καλόν, μονοειδές (β)· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ὁ θεός, δυνάμει καὶ
 πρεσβείᾳ ὑπερέχων, καὶ τὸν ὅποῖον ὑμνολογεῖ ὁ καθαρὸς νοῦς
 διὰ λατρείας καὶ σιωπῆς

Ὡστε ὁ θεός ὑπεράνω καὶ αὐτῶν τῶν ἀμεταβλητῶν τύπων
 θεωρεῖ ἀμέσως εἰς αὐτούς· καὶ δι' αὐτῶν ἂν καθαρῶς ἡ δῖα νόστος

(α) Ἐξείρηται κατόψεται τι θυμαστόν τὴν φύσιν καλόν πρῶ-
 τον μὲν ἀεὶ ὄν, καὶ οὔτε γιγνόμενον, οὔτε ἀπολλύμενον, οὔτε αὐξανόμενον
 οὔτε φθίνον· ἀλλ' αὐτὸ καθ' αὐτὸ μετ' αὐτοῦ μονοειδές ἀεὶ ὄν.

(Πλάτ. Συμπόσ. φ. 264.)

(β) Πλάτ. αὐτόθει.

τοῦ ἀθρώπου, δύναται πάλιν νὰ κοινωνήτῃ μετ' ἐκείνου. Ἀλλ' ὁ Πλάτων δὲν τολμᾷ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ἀκατανόητου οὐσίας· ὁδηγεῖ τὴν ἐπόπτῃν μέχρι τῆς σφίγγος τῶν αἰδέων, τῶν αἰτιῶν, καὶ τῶν τύπων τοῦ ἀμεταβλήτου ἀγαθοῦ, καλοῦ, καὶ δικαίου. Πλὴν εἶδ' ὀσχυρατᾶ· καὶ ἡ ἄφρατος οὐτοῦ σιωπῆ δακρυβαί τὸν ἐκπλαῖον καὶ ἀνεκλήρητον τῆς ἀνθρωπείου κατὰλήθειαν, ὡς σφίγγος τὴν ἀπερίγραπτον καὶ ἀκατανόητον θεόπτερον. Μόνῃ ἡ ἀφρατος λατρεῖα ὑμολογεῖ τὸν περὶ πάντων βασιλέα εἰς οὗ τὰ πάντα ἐστὶ, καὶ ἐκείνου εἰσεκα πάντα· καὶ ἐκείνου αἴτιον ἀπάντων τῶν καλῶν (α).

Ἐκ τῶν ἰδεῶν τούτων τύπων παράγονται τὰ γένη καὶ τὰ εἴδη· αὐτὰ περιέχουσι τὴν κτίσιν καὶ ἐνώσουσι τὸ πολλαπλῆσι μετὰ τῆς ἐνάτης· αὐτὰ δὲν γνωρίζονται διὰ τῶν αἰτιῶν· εἰσὶν ἄρα ἐμρῶτα. Ἡ δὲ ψυχὴ, ὡς εἰρέθη, οἷσα ὁμοιορῆς, ἀναπολαῖ μαθήματα, καὶ ἐθυμαίται. Δύο ἐπομένως πηγαὶ γνώσεως· αἰσθήσεις διὰ τῆς καὶ νοῦς· αἱ δὲ καθόλου ἰδέαι εἰσὶν ἡ κλεισθεὶς οὐκίς τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας (β).

Ἡ ὀντολογία ἀπαιτεῖ ὕλην καὶ ἐνέργειαν· πᾶσα φυσικὴ αἰτία εἶναι ἀποτέλεσμα ἄλλης αἰτίας, καὶ αὐτὴ ἄλλης· ἕως οὗ φθάσει τις εἰς τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν καὶ κίνησιν, ἥτις εἶναι ὁ ἀνώτατος λόγος, ἡ ὑπερτάτη ἐνέργεια· οὐκίς ἀμετάβλητος, περιέχουσα εἰς ἑαυτῇ τὴν αἰτίαν αὐτῆς καὶ τὰς λοιπὰς αἰτίας· ἡγοῦν τὸν θεόν, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν πάνσορον διάνοιαν εὐρίσκονται αἰτίαι τὰ αἰετὰ πρωτότοπα τῶν συγκεκριμένων (γ).

Ὁ ἀθρώπος, λέγει, ζητῶν τὸ ἀνώτατον ἀγαθόν, πρέπει νὰ

(α) Πλάτ. Ἐπιστολ. Β'.

(β) Πλάτ. Πρωταγόρας, ἡ περὶ ἰδεῶν.

(γ) Πλάτ. Εὐθύδ. φ. 12—13. Κρατ. φ. 251—255.

γνωρίση τὸ αὐτὸ ἕκαστον· καὶ τὸ αὐτὸ τὸ αὐτό: τὰ ὄντα καὶ τὰς οὐσίας: ἤγουν ἑαυτὸν, καὶ τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν. Τότε καταλαμβάνει, ὅτι τὸ πᾶν ἀγαθόν, κατὰ τὴν ῥῆσιν τῆς Ἀκαδημίας, εὐρίσκειται εἰς τὴν κἀκέρσιν τοῦ αὐτοῦ ἕκαστου· καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ὁμοίωσιν τοῦ ἀμεταβλήτου: ἦτοι, τοῦ αὐτοῦ αὐτοῦ. Ἡ ψυχὴ, ἐλευθερωθεῖσα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σωματοειδοῦς, πλησιάζει εἰς τὴν θεϊκότητα: πηγὴν σοφίας καὶ γνώσεως καὶ ἐπιστήμης· αὐτὴν δὲ θεωρῶν ὁμοιοῦται μετὰ τῆς ἀρετῆς· ἡ δὲ ἀρετὴ γίεται αἰτίη τοῦ ἀνώτατου ἀγαθοῦ: ἤγουν τῆς ἐπι γῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας. Ἀλλὰ πῶς νὰ τὴν ζητήσωμεν; Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σύνθετος ἐκ δύο οὐσιῶν: σώματος καὶ πνεύματος· χωρίζοντες δὲ αὐτὰς ἔχομεν δύο ὄντα, ἡ βίους· ὁ μὲν ἔσεται ὅλως ὑλικὸς καὶ σωματοειδής, στερημένος πάσης λογικότητος· ὁ δὲ ἔσεται ὅλως πνευματικὸς, καὶ στερημένος πάσης ὕλης. Εἰς τὸν πρῶτον βίον προσβάλλουσιν ἡ ἡδὼν· ἡ δὲ ἐν εὐρυκίνοι· διότι διὰ τὴν σέρησιν λόγου, συνειδήσεως, μνήμης, κρίσεως, καταντᾷ ἡ ἡδονὴ προσβολή τις, ἀδολογῆς ἔσως, ἀλλὰ χωρὶς συνειδήσιν διάρκειαν, καὶ ἀσήμαντος· ὁ τοιοῦτος λοιπὸν δὲν δύναται νὰ γευθῆ τὸ ἀνώτατον ἀγαθόν: ἤγουν τὴν εὐδαιμονίαν.

Εἰς τὸν δεύτερον, ἡ ἡδονὴ δὲν δύναται νὰ προσβάλλῃ διὰ τῶν αἰσθητέων· καθότι στερημένος παντὸς σωματοειδοῦς, σερεῖται τῆς ἀρμονίας καὶ πάσης ἐξωτερικῆς συμμετρίας· ἐνθυμεῖται, ἀλλὰ δὲν ἔχει προσβολὴν· συγκρίνει, ἀλλὰ τὸν λείπει τὸ διδόμενον. Ὁ τοιοῦτος δύναται νὰ ἀγάλλεται εἰς ἄφατόν τινα θεωρίαν· ἀλλὰ γυμνὸς ἀπὸ αἰσθησιν καὶ σύγκρισιν δὲν δύναται νὰ δοκιμάσῃ τὸ ἐπι γῆς ἀνώτατον ἀγαθόν: τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ συνθέσῃ τις τρίτον ἄλλον βίον, συγκείμενον ἐκ τῶν δύο: σώματος, λέγω, καὶ νοῆς· ἀλλ' ἂν τὸ μίγμα εἶναι ἐξ ἴσων μερῶν, ἕκαστον ζητεῖ τὸ ὅμοιον· ἐναντιοῦται καὶ πολεμεῖ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἄλλου. Ἐκ τούτου διαφωνία, καὶ ἀμετρία καὶ ἀποτυχία τοῦ ἀνώτατου ἀγαθοῦ. Ἄν πάλιν εἰς τὸ μίγμα πλεονάσῃ τὸ σωματοειδές, μένει ἀσθενεστέρη ἡ μνήμη, ἡ συνειδήσις, καὶ ὁ λόγος, οἵτινες προξενοῦσι τὴν εἰρηνικὴν διάρκειαν

τοῦ ἀνωτάτου ἀγαθοῦ· καθότι εἰς τὴν ταραχὴν τῆς ἀλογίας δὲν ὑπάρχει εὐδαιμονία· ἐπεταὶ λοιπὸν εἰς τὸ μέγιστον, συγκείμενον ἐν ταυτῷ ἐκ σώματος καὶ νοῦς, αἰσθήσεως καὶ συνειδήσεως νὰ πλεονάσῃ ὁ λόγος· ἦγουν ἐξ ἐνὸς σωματοειδοῦς, καὶ δύο πνεύματος, ἢ λογικότητος. Ὡς ἐπικρατούντος καὶ διευθύνοντος τοῦ λόγου, ὁ λογικὸς ἄνθρωπος νὰ προσδεχτῆται τὴν μετὰ μετριότητος προσβολὴν, τὴν ὁποῖαν ἐπιφέρει ἡ ἀλήθεια, τὴν ἐπικυρῶσαι τὴ συνείδησις, καὶ τὴ μετὰ λόγου καὶ συμμετρίας μνήμη, καὶ ἥτις ἐπιφέρει τὴν διάρκειαν, τὴν εἰρήνην, τὴν ἀγαλλίασιν, καὶ τὴν εὐφροσύνην, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουσι τὴν εὐδαιμονίαν, ἢ τὸ ἀνώτατον ἀγαθόν. Ἐκ τούτων παρατηρεῖ τις τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἐννοίας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ ὁποῖου ἡ μετ' ἐπιστάσις νοῦς μελέτη συντείνει θαυμασίως, ὡς εἰρήθη, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ αὐτοκράτορος λογισμοῦ καὶ τῆς φαντασίας.

Ὅταν λοιπὸν, κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, ἐπικρατῆ καὶ δεσπόζῃ ὁ λόγος εἰς τὸν πρακτικὸν καὶ θεωρητικὸν βίον, ἡ ψυχὴ ἐλευθεροῦται ἀπὸ τὴν παράλογον ἀμετρίαν· καθαρικομένη δὲ ἀπὸ τὴν ὑλικὴν ἀλογίαν πλησιάζει εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν θεότητα· πηγὴν σοφίας καὶ γνώσεως· καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς πάλιν καὶ γνώσεως ἀπολαμβάνει τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ ἀνωτάτου ἀγαθοῦ· τότε ὁ τοιοῦτος ἐνάρετος θεωρῶν τὸ ἄφατον κάλλος, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ὄσιον, τὰ γνωρίζει τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἀναπάσεται εἰς τὴν ἀλήθειαν γινόμενος μέτοχος τοῦ πάνυ, ἢ ὡς ἔλεγον τοῦ ἀνωτάτου ἀγαθοῦ· εἴτε τῆς εὐδαιμονίας. «Ὅταν, λέγει, δέ γε αὐτὴ ἀνθ' ἑαυτὴν σκοπεῖ, ἐκεῖσε οἴχεται· εἰς τὸ καθαρὸν τε καὶ αἰεὶ ὄν, καὶ ἀθάνατον, καὶ ὡσαύτως ἔχον· καὶ ὡς συγγενῆς οὔσα αὐτοῦ, αἰεὶ μετ' ἐκείνου τε γίνεται, ὅταν παρ' αὐτῆ καθ' αὐτῆ γένηται καὶ πέπαυται τοῦ πλάνου καὶ περὶ ἐκεῖνα αἰεὶ, κατὰ πάντα ὡσαύτως ἔχει, ὡς τοιούτων ἐραπτομένη καὶ τοῦτο αὐτῆς τὸ πάθημα φρόνησις καλεῖται (α). » Χωρὶς δὲ τούτων

(α) Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VII.